

Ambrus István - Kóhalmi László (szerk.)

Mészáros
emlékére Ádám

MÉSZÁROS ÁDÁM EMLÉKÉRE

KIADÓ

A Magyar Jog- és Államtudományi Társaság megbízása alapján a

Publicitas Art Média Kft.

1021 Budapest, Tárogató út. 26.

www.publicitasart.hu

Felelős vezető: Nagy Ibolya

SZERKESZTŐK

Ambrus István

Kőhalmi László

SZÖVEGGONDOZÓ

Giricz Anna

ISBN: 978-615-81086-2-1

© Magyar Jog- és Államtudományi Társaság, 2022

© Publicitas Art Média Kft., 2022

© A szerzők és a szerkesztők, 2022

Budapest, 2022

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	5
Mészáros Ádám életútja	7
	
AMBRUS ISTVÁN	
Elkövetők és folytatólagosság	11
ANTAL SZILVIA – SZABÓ IMRE	
Dezinformáció és rágalmazás	21
BARTKÓ RÓBERT	
Veszélyhelyzetben a bűncselekmény-fogalom?	33
DEÁK ZOLTÁN	
Az egyedi azonosító jel jogellenes eltávolítása mint a bűncselekmény tényállászerű megvalósulásának feltétele?	41
DERES PETRONELLA	
A vagyonvisszaszerzés elméleti alapjai	49
FINSZTER GÉZA	
A materiális jogellenesség és a megbízhatósági vizsgálatok büntetőjogi következményei	57
GÁL ANDOR	
A jogos önvédelem alapjogának hatóköréről	67
GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ	
A visszaélés minősített adattal szabályozásának egyes gyakorlati kérdései	75
GELLÉR BALÁZS JÓZSEF	
A mentelmi jog felfüggesztése nélkül országgyűlési képviselővel szemben a nyomozás során alkalmazott leplezett eszközök jogszerűsége a büntetőeljárásban való felhasználhatóság szempontjából	85
HOLLÁN MIKLÓS	
A tettesség és részesség hasonlóságai és különbségei a szándékos pénzmosás új tényállásai kapcsán	101
KÁRMÁN GABRIELLA – KISS ANNA – MÉSZÁROS ÁDÁM	
Igazság és igazságosság a büntetőjog-tudományban. Az anyagi jog és a bizonyítási jog értékhardozó elvei és aktuális kérdései	113
KARSAI KRISZTINA	
A szellemi alkotások büntetőjogi védelmének egyik anomáliája – a vagyoni hátrány megállapításának abszurditása az iparjogvédelmi jogok megsértése tényállása körében	131
KONDOROSI ANDRÁS	
A gazdasági bűncselekmények büntethetőségi akadályai és egyéb dogmatikai különbségei	141
KŐHALMI LÁSZLÓ	
Egy korrupciós kutatás margójára	155

KULCSÁR GABRIELLA	
Az iskolai erőszak jelensége kriminológiai szempontból	165
MEZEI KITTI	
A pénzmossás és a pénzügyi műveletek a gyakorlatban	175
MOLNÁR ERZSÉBET	
A büntetőeljárás megindulására és a megvádolt elítélésére kiterjedő tettesi tudattartalom a hamis vád tényállásában	187
NAGY ZOLTÁN ANDRÁS	
A 3D nyomtatás várható társadalmi hatásai és jogi környezete Magyarországon	199
POCSAI EDIT	
A jogos védelem újabb gyakorlata Hajdú-Bihar megyében	207
SZABÓ JUDIT	
Néhány gondolat a személyiségzavarok büntetőjogi értékeléséről	215
TILKI KATALIN – MÉSZÁROS ÁDÁM	
Közlekedés és természetvédelem – töredék egy elkezdett kutatásból	225
TÓTH DÁVID	
Az ártatlanság vélelméről szóló irányelv implementálása az Európai Unióban	233
TÓTH J. ZOLTÁN	
Halálbüntetés nélkül Magyarországon. Az elrettentő hatás kérdése a hazai statisztikai adatok fényében (1975–2021)	245
TÓTH MIHÁLY	
A jogi személyek és a büntetőjog – egy befejezetlen kísérlet	259
✧	
<i>Mészáros Ádám publikációs jegyzéke (2001–2020)</i>	<i>273</i>

A jogos önvédelem alapjogának hatóköréről

GÁL ANDOR*

Mészáros Ádám a büntetőjog általános részének kiemelkedő kutatója volt. Dogmatikailag következetes és egyben rendszerkritikus elemzői látásmódja pótolhatatlan, halála hatalmas veszteséget jelent a honi büntetőjog-tudomány számára.¹ Munkásságának egy meghatározó részében a jogos védelem tanának vizsgálatára összpontosított. Számos tanulmány mellett² az ügyészségi joggyakorlatot elemző monográfiát³ is jegyzett e témakörben. Erre tekintettel az emléke előtt tisztelgő kötetben e – számára oly kedves – jogintézmény alapjogi aspektusait vizsgálom. *Nyugodj békében, Ádám!*

Az önvédelem jogának helye az Alaptörvény rendszerében

Az Alaptörvényben a magyar alkotmányjogban előzmény nélküli rendelkezésként jelent meg a védekezési jog alapjogként történő meghatározása.⁴ Az alapjogi katalógust meghatározó „Szabadság és felelősség” című részben található

* Adjunktus, SZTE-ÁJTK Bűnügyi Tudományok Intézete.

¹ A kutatói attitűd bemutatására lásd Karsai Krisztina: In memoriam Mészáros Ádám (1978–2021). *Jogtudományi Közlöny*, 2021/5., 260. o.; Kármán Gabriella – Szabó Judit: Mészáros Ádámra emlékezünk. *Ügyészek Lapja*, 2021/1–2., 135–136. o.

² Mészáros Ádám: A jogos védelem szabályozásának lehetséges irányai. *Jogelméleti Szemle*, 2011/1.; Mészáros Ádám: Jogos védelem a mai francia büntetőjogban. *Ügyészek Lapja*, 2011/2., 61–65. o.; Mészáros Ádám: A jogos védelem aktuális kérdései. In: *Kriminológiai Közlemények 70.* Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2012, 135–141. o.; Mészáros Ádám: Bűncselekménytani tévelygések a jogos védelem kapcsán. *Ügyészek Lapja*, 2014/3–4., 5–29. o.; Mészáros Ádám: A védelem jogos, avagy gondolatok egy tanulmány kapcsán. *Belügyi Szemle*, 2014/7–8., 90–99. o.; Mészáros Ádám: A jogos védelem általános szabályai – különös tekintettel a szükségességre és az arányosságra. In: Hollán Miklós – Barabás A. Tünde (szerk.): *A negyedik magyar büntetőkódex: régi és újabb vitakérdések.* MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2017, 13–30. o.; Mészáros Ádám: Constitutional Questions of the Situational Legitimate Defence. *Acta Universitatis Sapientiae Legal Studies*, 2019/1., 65–74. o.

³ Mészáros Ádám: *A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái.* Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2015, 218. o. A kötet bemutatására lásd Ambrus István: Mészáros Ádám: A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái. *Magyar Jog*, 2015/11., 666–669. o.

⁴ Bolyky Orsolya utal rá, hogy az európai alkotmányszövegekben is meglehetősen ritka az önvédelmi jog alapjogként való deklarálása. Ilyen példaként említi Ciprus és Málta alkotmányát. Bolyky Orsolya: Önvédelemhez való jog és a jogos védelem. *Ügyészek Lapja*, 2013/1., 69–70. o.

V. cikk alapján „Mindenkinek joga van a törvényben meghatározottak szerint a személye, illetve tulajdona ellen intézett vagy ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához.” Az előterjesztő érdemi magyarázatot nem fűzött e rendelkezéshez, indokolásában pusztán a normaszöveget ismételte meg.

Kiemelendő, hogy az V. cikkel szoros tárgyi összefüggésben álló kérdés, az állami erőszakmonopólium deklarálása is új szabályként került be az Alaptörvénybe. A C) cikk (3) bekezdése rögzíti ugyanis: „Az Alaptörvény és a jogszabályok érvényre juttatása érdekében kényszer alkalmazására az állam jogosult.” Ez az államszervezeti alapvetés eredendően a *bellum omnium contra omnes* elv kizárására irányul, megteremtve a jogbéke és a jogbiztonság alapját.⁵ A C) cikk (3) bekezdéséhez fűzött előterjesztői indokolás rögzíti, hogy a kényszeralkalmazás állami kizárólagossága csak *főszabály szerint* tartozik az állami szervek hatáskörébe. Ebből következően nyilvánvaló, hogy az erőszakmonopólium alól van kivétel, amelyre példa éppen az V. cikkben szabályozott alapjog – törvényben meghatározottak szerint történő – gyakorlása.⁶

A szembeszállási jog alapjogként történő deklarálásából adódik, hogy

- a gyakorlására vonatkozó részletes szabályokat törvény állapítja meg [I. cikk (3) bekezdés első mondat],⁷ és
- korlátozása csak más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával megengedett [I. cikk (3) bekezdés második mondat].

A következőkben az alapjogi szabály hatókörét vizsgálom, rámutatva az Alaptörvény és a szakjogi szabályok egymáshoz való viszonyára, valamint a V. cikk kodifikálásának jelentőségére.

Az V. cikk tartalmának kibontása

Az alapjog kifejezetten önvédelmi karaktere

Az V. cikk oltalmi körébe a megtámadott *saját* személye, illetve tulajdona tartozik. Ebből következően megállapítható, hogy az alkotmány rendelkezése csak az *önvédelem* esetére vonatkozatható, vagyis a más vagy a közérdek ellen

⁵ Christian Burr: Notwehr und staatliches Gewaltmonopol. *Juristische Rundschau*, 6/1996., 230–232. o.

⁶ A jogintézmény e rendeltetését a korábbi bírói gyakorlat a következőképpen fogalmazta meg: „A jogtalan támadást elhárító személy: a társadalom védekezését valósítja meg a bűncselekménnyel szemben, azt a védekezést, amit egyébként a társadalom meghatározott szervei útján fejtene ki.” BJD 2473.

⁷ Erre történő kifejezett utalást egyébként maga az V. cikk is tartalmaz, amikor az elhárító cselekmény „törvényben meghatározottak szerinti” gyakorlásáról tesz említést. Mivel az I. cikk (3) bekezdése minden alapjog vonatkozásában a részletes szabályok kialakítását a törvényhozóra bízta, ennek ismételt hangsúlyozása az V. cikkben mellőzhető lett volna.

intézett jogtalan támadások elhárítása mint egyfajta civil jogsegély (német szakirodalomban *Nothilfe*)⁸ kívül esik ezen alapjog hatókörén.

Pokol Béla alkotmánybíró ennek az értelmezésnek a helyességét vitatja, és az említett rendelkezéshez szélesebb jelentéstartalmat kapcsol. Álláspontja szerint az V. cikk szerinti alapjog hatóköre ténylegesen a keretet kitöltő joganyag alapján határozható meg, hiszen az Alaptörvény a védekezésnek a „törvényben meghatározottak szerint” történő gyakorlásáról szól.⁹ E blankettát kitöltő törvény pedig a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.), amely a más – továbbá a közérdek – érdekében kifejtett elhárítást is jogos védelemként ismeri el.¹⁰ Így Pokol összességében arra a konklúzióra jut, hogy a más személy vagy a közérdek megóvása céljából kifejtett elhárítás is alapjog-gyakorlasként értékelendő. E kiterjesztő értelmezés helytállóságát megerősítő érvként hivatkozik az Alaptörvény O) cikkére is, amely eleve aktivitásra kötelezte az állampolgárokat a közösségi feladatokat illetően: „Mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és a közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni.”¹¹

Az Alkotmánybíróság az V. cikkhez kapcsolódó, ez idáig egyetlen határozatában azonban e nézetet nem osztotta.¹² A testületi többség ugyanis arra az álláspontra helyezkedett, hogy „Az Alaptörvény a jogos védelem körében kifejezetten önvédelemről szól és nem általánosságban a jogos védelemről. Az alkotmányozó a törvényhozóra bízta az önvédelem részletszabályainak kidolgozását. Alapvető joggá a jogos védelemnek az önvédelemre korlátozható esete vált. Ugyanakkor mások személye vagy javainak megóvására utalásnak a szövegszerű hiánya az Alaptörvény V. cikkében nem zárja ki azt, hogy a törvény szélesebb körben biztosítsa a jogos védelem lehetőségét, mint amire az Alaptörvény kiterjed.”¹³

Véleményem szerint a többségi döntés ezen érvelése helytálló, hiszen az alkotmányozó a törvényhozó számára a szembeszállás részletszabályai meghatározásának kötelezettségét ténylegesen csak az önvédelem esetköreire nézve rögzítette.¹⁴ A keretet kitöltő törvény háttérszabályozása alapján pedig nem adható ezzel ellentétes kiterjesztő értelmezés, hiszen annak alapjául értelem-

⁸ Erre részletesen lásd Armin Engländer: *Grund und Grenzen der Nothilfe*. Mohr Siebeck, Tübingen, 2008.

⁹ Pokol Béla alkotmánybíró különvéleménye, 3452/2021. (XI. 3.) AB határozat [70], ABH 2021., 2676., 2685.

¹⁰ A Btk. 22. § (1) bekezdése szerint „Nem büntetendő az a cselekmény, amely a saját, illetve más vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges.”

¹¹ 3452/2021. (XI. 3.) AB határozat [70], ABH 2021., 2676., 2685.

¹² 3452/2021. (XI. 3.) AB határozat, ABH 2021., 2676.

¹³ 3452/2021. (XI. 3.) AB határozat [26], ABH 2021., 2676., 2679.

¹⁴ Ugyanerre a következtetésre jut a jogirodalomban Gellér Balázs – Ambrus István: A jogos védelmi helyzetben kifejtett elhárító cselekmény szükségessége, valamint a szituációs jogos védelem a legújabb bírói gyakorlat tükrében. *Magyar Jog*, 2018/2., 119. o.

szerűen nem maga az Alaptörvény szolgál.¹⁵ Mindemellett hangsúlyozandó, hogy a Btk. és az Alaptörvény normaszövegének különbözősége a büntetőködex viszonylatában nem eredményez alaptörvény-ellenességet. Alkotmányserető helyzet ugyanis csak akkor keletkezne, ha a jogos önvédelem intézménye nem lenne törvényi szinten szabályozva. Erről azonban a Btk. 22. § (1) bekezdésében meghatározottakra tekintettel nincsen szó. Így az a jogalkotói döntés, hogy az említett, Alaptörvényből fakadó követelménynél a Btk. szélesebb védekezési jogot ad az egyének kezébe, értelemszerűen nem keletkeztet a büntetőködex vonatkozó rendelkezése kapcsán alkotmányellenességet.¹⁶

Kétségtelen, hogy – ahogyan Márki Zoltán alkotmánybíró az említett határozathoz fűzött párhuzamos indokolásában megjegyezte – az ún. civil jogsegélyt „[...] kifejtő nem (csupán) egyéni kalandvágyból cselekszik (utóbbi az az önbíráskodó lehet, aki nem lesz büntethető), hanem az állami kényszermonopólium törvényi (és eseti) delegálása alapján. Nem csupán a bajba kerültön segít, hanem az államon is, és nem csupán elméletileg, hanem gyakorlatilag”.¹⁷ E magatartások is tehát jogtárgyvédő funkcióval bírnak, azok a jogrend által nemcsak megtűrték, hanem társadalmilag hasznosak is. Alkotmányozói döntés folytán azonban e segítségnyújtásnak önmagában az Alaptörvény V. cikke szerint nincs alapjogi karaktere.

Ez azonban nem jelenti egyúttal azt, hogy más – jogtalan támadással szembeni – megsegítése ne lenne alkotmányosan védett. A megtámadott veszélybe hozott individuális jogi tárgyai (élete, testi épsége, szexuális önrendelkezése, személyi szabadsága, tulajdona stb.) ugyanis alapjogi karakterűek, így azok eleve alkotmányos szintű védelmet élveznek.¹⁸ Ahogy arra a fentiekben már utaltam, e védelem biztosítása az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdése alapján ugyan elsődlegesen az állam kötelezettsége, azonban annak kizártsága esetén, szubszidiárius jelleggel – mint az állami erőszakmonopólium alóli kivétel – a jogtalan támadás visszaverése más személy által is tanúsítható. Ilyen helyzetben – alapjogi nézőpontból – a fellépés jogszerűsége az oltalmazni kívánt érdek és a támadónak az elhárítás eredményeként elszenvedett alapjogséreleme összevetésével, közelebbről a szükségesség-arányosság kritériumpár alapján ítéltető meg. Összegezve elmondható, hogy a civil segítségnyújtásnak az V. cikk köréből való kirekesztése nem jelenti azt, hogy a társadalom azon tagjai,

¹⁵ A Pokol Béla alkotmánybíró által hivatkozott alaptörvényi rendelkezés [O] cikk] esetünkre nem irányadó, hiszen az nem a másért való felelősség vállalásáról, hanem az öngondoskodásról és a közösségi feladatokhoz történő hozzájárulásról szól. Ehhez lásd Árva Zsuzsanna: *Nagykommentár Magyarország Alaptörvényéhez*. Wolters Kluwer, Budapest, 2021. Az O) cikkhez fűzött magyarázat.

¹⁶ Ehhez bővebben lásd Gál Andor: *A jogos védelem teleologikus megközelítésben*. Iurisperitus, Szeged, 2019, 51. o.

¹⁷ Márki Zoltán alkotmánybíró párhuzamos indokolása, 3452/2021. (XI. 3.) AB határozat [59], ABH 2021., 2676., 2684.

¹⁸ Gál Andor: *Individuális jogi tárgyak a jogos védelem szabályozásában*. *Állam- és Jogtudomány*, 2016/3., 66. o.

akik mások védelmére kelnek, ne részesüljenek alapjogi védelemben.¹⁹ Ebben a tekintetben arra kell felhívni a figyelmet, hogy az alkotmányos védelem kifejezetten nem a védelmi cselekményt kifejtő, hanem a támadást elszenvedő személy oldalán keresendő.

Az önvédelem alapjoga mint a jogtalanság elleni fellépés eszköze

Jogtárgy-veszélyeztetést nemcsak jogtalan, hanem egyébként jogszerű magatartások is létrehozhatnak. Fontos kiemelni, hogy az V. cikk kizárólag a jogtalan és jogszerű érdekek közötti kollízió esetére irányadó, mivel az Alaptörvény a védekezési jog szabadságát kifejezetten a „jogtalan támadással” szembeni fellépésként biztosítja. Ebből következően jogos érdekek összeütközésekor – így például a Btk. 23. § (1) bekezdése szerinti végszükséghelyzetben – az V. cikk szerinti alapjoggyakorlásról nem lehet szó. Ebben a szituációban az egyébként jogszerű cselekmény okozta veszély elhárítása voltaképpen az érintett egyéni érdek (alapjog) oltalmazása céljából szükséges. Ezen alapjogvédelem értelem szerűen a veszélyt létrehozó, de egyébként jogszerűen cselekvő oldalán alapjogsérelemként jelentkezik. Az ily módon kialakuló alapjogi kollízió feloldása pedig – a fentiekben említett civil jogsegély esetéhez hasonlóan – az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében meghatározott szükségességi-arányossági teszt²⁰ alapján lehetséges. Az elhárító magatartáshoz kapcsolódó büntetőjogi felelősség vizsgálata során e proporcionalitási követelmény szintén jelentős szerephez jut: a Btk. ugyanis megköveteli, hogy a végszükségben kifejtett védelmi cselekmény nem okozhat nagyobb sérelmet, mint amelynek elhárítására az érintett személy eleve törekedett.

Az V. cikk által védett jogi tárgyak

Az Alaptörvény V. cikkében írt védendő érdekek – az önvédelmi jog tartalmához igazodóan – individuális jellegűek: a megtámadott *személye és tulajdona* részesül alapjogi oltalomban. A „személy” kitétel az Alaptörvényben, valamint a Btk. jogos védelmi szabályozásában [22. § (1) bekezdés] egyezően szerepel. Ezen ismérv alatt elsősorban az élet, testi épség, egészség, a nemi élet szabadsága, személyi szabadság és az egyes személyhez fűződő jogok értendők.²¹

¹⁹ Czine Ágnes alkotmánybíró párhuzamos indokolása, 3452/2021. (XI. 3.) AB határozat [42], ABH 2021., 2676., 2684.

²⁰ E szabály szerint: „Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.”

²¹ Békés Imre szerint a joggyakorlatban ténylegesen az élet-testi épség védelme tartozik a személy elleni támadások körébe: „[A] személy elleni támadások az ítélezési gyakorlatban mint az élet, illetőleg a testi épség elleni büntettek jelennek meg.” Békés Imre: II. Fejezet. A büntethetőség. In: Halász Sándor (szerk.): *A büntető törvénykönyv kommentárja. Első kötet.* KJK, Budapest, 1968, 167. o. Az ügyészégi joggyakorlatot elemző kutatása alapján hasonló következtetésre jutott

A másik kifejezetten nevesített jogi tárgyat érintően azonban az Alaptörvény, illetve a Btk. eltérő szövegezést tartalmaz. Az Alaptörvény V. cikke – a büntetőkódextól eltérően – ugyanis védhető tárgyként nem *javakról*, hanem a megtámadott *tulajdonáról* tesz említést. E fogalmi eltérés részletesebb megvilágítást igényel.

A „javak” ismérv jogi tárgyként magában foglalja a vagyoni jogok, valamint az ezek tárgyául szolgáló vagyontárgyak védelmének jogát. E fogalom alatt ún. abszolút hatályú vagyoni jogosultságokat kell érteni, amelyek körébe tartoznak például a tulajdonjog, a birtokláshoz való jog vagy az idegen dologbeli jogok is. Ezzel szemben relatív szerkezetű jogviszonyokból (például kötelmi jogosultságok) eredő vagyoni jellegű követelések nem vonhatók a jogos védelem körében védelemben részesített „javak” körébe.²²

Ehhez képest, ami az Alaptörvényben írt „tulajdon” kitételt illeti, a következő megállapítások tehetők. A magánjogban a tulajdon fogalmán szűk értelemben „azt az abszolút szerkezetű tulajdonjogviszonyból fakadó alanyi jogot (tulajdonjog) értjük, amely nem más, mint a hagyományos magántulajdon elvont jogi kifejeződése”²³.

Szükséges kiemelni, hogy az alkotmánybírói gyakorlat alapján az alkotmány által védett tulajdon fogalma nincs teljes átfedésben az előzőekben hivatkozott, szakjog által kimunkált ismérvekkel. Az Alkotmánybírói gyakorlat ugyanis az alkotmányos tulajdonfogalmat leválasztotta a polgári jogi meghatározástól, és ezáltal a tulajdonvédelem körét kitágította.²⁴ Ennek megfelelően az Alaptörvény tulajdonként a jog által meghatározott tartalommal elismert, konkrét időpontban fennálló konkrét jogosítványt véd, amely a tulajdon esetében pedig valamennyi, a jogosult jogi helyzetére vonatkozó jogszabály együtteséből áll elő.²⁵ Az Alaptörvény V. cikkének értelmezésekor erre az alkotmánybírói joggyakorlatra kell figyelemmel lenni.

Ennek megfelelően állapítható meg, hogy a „tulajdon” ismérv használata nem okoz tartalmi diszkrépanciát az alkotmány és a büntetőkódex között, mivel annak alkotmányos nézőpontból olyan tág értelme van, ami a szakjogban értékesített „javak” fogalommal tulajdonképpen egybeesik, köztük lényegi szemantikai eltérés nem mutatható ki.

Mészáros Ádám is, aki az általa vizsgált iratok csaknem kilencvenöt százalékában testi épség ellen irányuló támadásokkal találkozott. Mészáros (2015): i. m. 110. o. A megtámadott személyét érintő érdekek részletes bemutatására lásd Gál (2019): i. m. 60–75. o.

²² Ehhez részletesen lásd Gál (2016): i. m. 82. o.

²³ Lenkovics Barnabás: *Dologi jog*. Eötvös Kiadó, Budapest, 2008, 49. o.

²⁴ 64/1993. (XII. 22.) AB hat. ABH 1993., 373., 379–380.

²⁵ Salát Orsolya – Sonnevend Pál: „13. § [A tulajdonjoghoz való jog.]” In: Jakab András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja. I. Századvég*, Budapest, 2009, 491. o.

Összegzés helyett: Az V. cikk szabályozásának indokoltságáról és jelentőségéről

A jogos védelem természetjogi eredeténél és büntetőjogi felelősséget kizáró jelentőségénél fogva a mindenkori kriminálpolitikai irányok közvetítésére kifejezetten alkalmas jogintézmény.²⁶ A civil védekezési jog megítéléséhez kapcsolódó jogpolitikai hozzáállás pedig érezhetően megváltozott a közelmúltban: a jogalkotó és az alkotmányozó a jogtalan támadásokkal szembeni egyéni fellépés lehetőségét egyértelműen szélesíteni, nem pedig szűkíteni kívánta. Ezen elgondolás nyomatékosságaként fogható fel a jogos önvédelem alapjogként történő kategorizálása.²⁷

Az alkotmányozói döntés szimbolikus üzenete tehát egyértelmű. Gyakorlati jelentősége azonban már kétséges. Ennek a véleményének adott hangot a jogirodalomban *Tóth Mihály* is: „Világos azonban, hogy az önvédelmi jog deklarálásának »magasabb szintre emelése« a büntethetőségi akadály hatókörét tekintve szintén nem hozott tartalmi változást, hiszen a »törvényben meghatározottak szerint« kitétel nyilvánvalóan változatlanul a Btk. gondosan kialakítani próbált feltételrendszerére utal.”²⁸

Élesebb kritikát fűzött ugyanakkor az önvédelmi jog alkotmányban történő megjelenítéséhez *Bárd Károly*. Álláspontja szerint az V. cikk ellentmond az alapjogok természetéről vallott felfogásnak, mivel az önvédelem joga nem az állammal, hanem a magánszemélyekkel szemben fogalmazódik meg.²⁹ E rendelkezésnek így az a sajátossága, hogy az ember számára az állami monopólium átvételére vonatkozó jogot deklarál.³⁰

Ezzel ellentétes véleményének adott hangot azonban *Mészáros Ádám*, aki szerint az V. cikk kodifikálása alapjog-dogmatikai szempontból nem kifogásolható, hiszen „az Alaptörvény csupán látszólag az emberek egymással szembeni viszonyát szabályozza; valójában az ember (állampolgár) és az állam viszonyát rendezi”³¹. Ezen túlmenően helyesnek vélem Mészáros azon további követke-

²⁶ Gál (2019): i. m. 50. o.

²⁷ A Kúria 4/2013. BJE határozatában ezt a következőképpen juttatta kifejezésre: „A jogtalan támadással szembeni védekezés alkotmányos alapjogként történő deklarálása a Büntető Törvénykönyv Általános Részében szabályozott jogintézményt, mint különösen védett értéket emelte ki, olyan felhatalmazást adva az ország polgárainak, amely a jogtalansággal szembeni ellenállást többé nem kivételes lehetőségnek, hanem mindenkit megillető természetes alapjognak ismeri el.”

²⁸ Tóth Mihály: Néhány szempont a jogos védelem körében zajló vitához. *Büntetőjogi Szemle*, 2012/1., 27. o.

²⁹ Bárd Károly: A jogos védelem és az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés alapjogi megközelítésből. In: Hack Péter (szerk.): *Új Büntető Törvénykönyv. Hagyomány és megújulás a büntetőjogban*. ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 2013, 58–59. o.

³⁰ Bolyky (2013): i. m. 71. o.

³¹ Mészáros (2015): i. m. 20. o.

tetését is, amely szerint az V. cikk valójában azt fejezi ki, hogy az állam nem fogja büntetőhatalmát gyakorolni azzal szemben, akit jogtalanul megtámadtak, és e támadást olyan cselekménnyel hárítja el, amely egyébként a büntetőjogi (szabálysértési) norma szempontjából tényállásszerű.³²

Egy korábbi írásomban már utaltam arra, hogy a fentiekben írtaknál is nagyobb jelentősége lehet az alaptörvényi szabálynak akkor, ha a jogos védelem megállapítását a bíróság a Btk.-t egyébként sértő módon zárja ki, és a védekező büntetőjogi felelősségét kimondja, ekkor ugyanis olyan alapjogsérelem állhat elő, amely a jogerős határozattal szemben alkotmányjogi panasz benyújtását teszi lehetővé.³³ Az alapjogi norma utaló jellegéből adódóan ilyen esetben a jogalkalmazói döntés alaptörvény-ellenességét a büntető anyagi jog szabályainak megsértése idézheti elő. Ezt a feltevésemet végül megerősítette az irányadó alkotmánybírói gyakorlat is, a testület álláspontja szerint ugyanis az alkotmányjogi panasz befogadhatósága tekintetében alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés³⁴ az, hogy mi tartozik az Alaptörvény V. cikkében kifejezetten nevesített alapvető jog védelmi körébe, és összeegyeztethető-e az Alaptörvény V. cikkével a bíróság döntésében foglalt jogértelmezés. Nyilvánvaló tehát az, hogy valamely alapvető jog védelmi körének a meghatározása alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés.³⁵

Mindezekkel együtt is úgy gondolom, hogy az V. cikk szabályozási jelentősége kevésbé gyakorlati, mindinkább szimbolikus jelentőségű. E konklúzió alapjául voltaképpen az az érvrendszer szolgál, amelyet a fentiekben a más érdekében kifejtett elhárítást érintően prezentáltam. A személy, illetve tulajdon ellen intézett jogtalan támadások elhárítása az Alaptörvény hatálybalépését megelőzően is alapjogi védelemben részesült. A természetes személy, illetve a tulajdon alapjogi elismertsége ugyanis magától értetődik, így azok jogtalan támadásokkal szembeni oltalmazása – akár a megtámadott, akár más által kifejtett elhárító cselekmény útján – alkotmányosan garantált.

³² Uo.

³³ Gál (2019): i. m. 54. o.

³⁴ Az Alkotmánybírósról szóló 2011. évi CLII. törvény 29. §-a szerint az Alkotmánybírósról az alkotmányjogi panaszt a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség, vagy alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés esetén fogadja be.

³⁵ 3452/2021. (XI. 3.) AB határozat [24], ABH 2021., 2676., 2679.